

MORGENDIENST

zondag 22 juni 2025, 2^e zondag na Pinksteren
m.m.v. Cantorij
Grote Kerk, Goes
voorganger: ds. Marien Grashoff

Orgelspel

Welkom

DIENT VAN VOORBEREIDING

Bemoediging

Drempelgebed : Lied 298 (Cantorij)

Eerste psalm : Psalm 19: 1, 3

Groet

Gebed voor de wereld

¹O God,
u hebt ons vervuld met een sterke hoop
dat uw koningschap op aarde zal komen
en hebt ons geleerd daarvoor te bidden.
Maak ons dankbaar voor de tekenen ervan
en laat ons werken en bidden
voor de volmaakte dag
wanneer uw wil zal geschieden
op aarde zoals in de hemel.

Kyrie & Gloria : Lied 299d (Cantorij)

DIENT VAN HET WOORD

Aansteken van de kaarsen

Gebed van de zondag

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Genesis 2,4-25²

Zingen : Lied 825: 1, 2, 3

Lezing uit het Nieuwe Testament : 1 Korintiërs 15,45-49³

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : Lied 767

¹ Morgengebed voor donderdag, [Iona Abbey Worship Book](#) (2017), pag. 68 – mijn vertaling.

² [Naardense bijbel](#) (2024) – bewerkt.

³ [Naardense bijbel](#) (2024) – iets bewerkt.

Preek

Vorige week lasen we het eerste scheppingsverhaal. We leerden dat het in de eerste plaats gaat om een *werkwoord*: scheppen. En dat de mens weliswaar de kroon is op dat scheppen, maar niet het doel ervan. Want het doel is de rust van de zevende dag, rust voor al het geschapene.

Vandaag lasen we het tweede scheppingsverhaal. Daarin is de volgorde anders dan in de zeven stappen van het eerste verhaal. Maar, leerden we al van Talmoedgeleerde Rasji,⁴ om een bepaalde volgorde gaat het juist niet in de verhalen waarmee Genesis opent.

Het tweede scheppingsverhaal zet de mens opnieuw neer als kroon op de schepping. De focus is helemaal op die mens, maar vooral op hoe die werkelijk mens moet en kan worden. En waarlijk mens-zijn komt altijd in tweeën.

Het tweede scheppingsverhaal begint bij de mens, die wordt *geformeerd* uit *stof van de aarde*. De *Naardense bijbel* vertaalt daar *de rode mens* en *de rode grond*. Daarin wordt de Hebreeuwse woordspeling enigszins weergegeven. De mens is in het Hebreeuws de *adam* en die is rood gekleurd door het bloed in de aderen – en 'bloed' is *dam* in het Hebreeuws. Bloed is het leven zoals de natuur dat geeft. (De kerk heeft bloed jammer genoeg de veel beperktere betekenis van 'zoengeld' toebedeeld.) Die 'rode mens' wordt in eerste instantie gemaakt uit de 'rode grond' – in het Hebreeuws de *adama*. De mens is tot in de kern een aards wezen. De mens is van vlees en bloed en daarmee geworteld in de aarde.

Mijn tijdelijke opvolgster in Wildervank werd gevraagd voor een begraafing. De man was al zeker een halve eeuw niet in de kerk geweest en zijn man ook niet. Maar bij de laatste grens was de kerk zeker nodig. In het gesprek kwam die 'rode mens' en de 'rode grond' ter sprake. Dat raakte een snaar. En op de begraafplaats moest er voor dit nieuwe graf extra diep gegraven worden – precies tot op de ijzerhoudende oerlaag onder het vroegere veen. Inderdaad: rode aarde. De cirkel was rond.

-

Ook het tweede scheppingsverhaal valt nog enigszins te rijmen met wat de wetenschap ons leert. De wetenschap laat alles beginnen met de oerknal, zo'n 13,7 miljard jaar geleden. In een fractie van een seconde kwam er zoveel energie vrij dat alle materie van het heelal in één keer ontstond. En wat was er voordien? Niets, zegt de wetenschap, want pas in die oerknal ontstonden tijd en ruimte. De oerknal was 'de unieke dag zonder gisteren'.

Vanuit dat ene begin ontstonden sterren, sterrenstelsels en planeten. En op die ene planeet aarde, nog altijd 4,5 miljard jaar oud, ontstond pakweg 3,5 miljard jaar geleden het eerste leven. Mensachtigen verschenen pas zo'n 3 *miljoen* jaar geleden en uiteindelijk pas 250 *duizend* jaar geleden ook de mens zoals wij die kennen: *Homo Sapiens* ('de denkende mens' – zo noemen wij onszelf, hoewel dat nogal eens betwijfeld kan worden...)⁵ De menselijke taal,

⁴ Zie [Wikipedia](#).

⁵ De jezuïet [Georges Lemaître](#) (1894-1966) publiceerde in 1927 zijn wiskundige theorie die later 'oerknal' werd genoemd. De VRT heeft nog een [interview met hem teruggevonden](#), enkele jaren voor zijn dood. [Edwin Hubble](#) (1889-1953) deed een paar jaar waarnemingen die de theorie empirisch onderbouwden, maar zonder

neemt men aan, ontstond zo'n 100 duizend jaar later, maar taal opschrijven doen we pas zo'n 5 duizend jaar.⁶

De mens staat dus helemaal aan het eind van 13 miljard jaar evolutie, maar is tegelijk de soort die alles op aarde beheerst en vooral ook overheerst. Hoewel natuurkrachten van nature nooit helemaal te voorspellen of te bedwingen zijn, gedraagt de mens zich als de heerser van het al.

Toch: de mens is kroon op de schepping, maar het komt aan op de juiste balans. De mens wordt allereerst *geformeerd uit stof van de aarde*. Maar dat 'aardmannetje' is nog niet echt een mens. Om werkelijk mens te worden moet God de HEER eerst *levensadem* inblazen. Ook hier geeft het Hebreeuws iets aan wat in vertalingen moeilijk is weer te geven. Want wat is die 'levensadem'?

Het Hebreeuwse woord is *nesjama*.⁷ Dat betekent 'ademtocht'. Maar het kan ook 'ziel' betekenen in de zin van 'levenskern'. Alles wat leeft heeft een eenvoudige 'ziel', en die heet *nefesj*. Dieren en mensen hebben bovendien ook een 'ziel' die hun gedrag stuurt, een 'geest', en die heet *roe'ach*. Maar alleen de mens krijgt van God daar bovenop een *nesjama*. De rabbijnen leggen dat uit als de 'ziel die naar God toegewend is'.⁸

De mens is dus voluit aards, maar heeft ook het unieke vermogen om zich bewust te zijn van God. En het vermogen om dat bewustzijn tot leidraad van het leven te maken. Daar zit de balans.

-

Dat plaatst de mens toch nadrukkelijk apart. Niet in biologische zin, want een mens blijft een wezen uit de aarde, maar in geestelijke zin. En dat wordt voor ons meteen weer ingewikkeld, want bij 'natuurlijk' en 'geestelijk' denken wij volautomatisch in een tegenstelling. En derhalve

dat hij op dat moment Lemaître's theorie kende. Een toegankelijke en inspirerende beschrijving van deze wetenschappelijke ontdekkingen is te vinden in Peter Mooij & Joke van Leeuwen, [Onze hersenen van sterrenstof](#). De essentie van ons bestaan in feit en fictie (Amsterdam: Thomas Rap, 2023) pag. 17-28. 'Oerknal' of 'Big Bang' was eigenlijk een spottende aanduiding door een natuurkundige die de hypothese niet wilde aannemen. Maar het werd een soort geuzennaam voor de [Hubble-Lemaître-hypothese](#) die de roodverschuiving van het lichtspectrum verklaart volgens een lineaire natuurkundige constante. En ik moest bij de mens ook denken aan [regels](#) uit Leonard Cohens lied '[Going Home](#)' van het album *Old Ideas* (2012):

*He will speak these words of wisdom
Like a sage, a man of vision
Though he knows he's really nothing
But the brief elaboration of a tube...*

(Een menselijk embryo begint immers als een minuscuul buisje van cellen...)

⁶ De moderne biologie ziet steeds meer overeenkomsten tussen menselijke communicatie en die van dieren, of zelfs bomen en planten. Ik vind dat te simpel, omdat je daarmee taal terugbrengt tot louter het overbrengen van een boodschap of een emotie. Menselijke taal is in de eerste plaats inderdaad beschrijvend van aard – de wetenschap doet niet anders – maar daarnaast is er vertelkunst, poëzie, beeldspraak, dubbelzinnigheid, droombeelden, fantasie, humor, ironie, leugens, enz. Menselijke taal kan niet alleen de werkelijkheid beschrijven, maar ook een werkelijkheid oproepen of tot stand brengen. Zie daarvoor bv. het werk van [John Austin](#) (1911-1960) of [Ludwig Wittgenstein](#) (1889-1951).

⁷ Preciezer: *nesjama chajjiem* = 'adem van het leven'.

⁸ Zie Arthur Green, [En dit zijn de woorden](#). De taalschat van de joodse spiritualiteit in 149 woorden (Baarn: Ten Have, 2001) pag. 42-43 en 156; vgl. ook pag. 48.

lezen we zo'n tegenstelling ook bij Paulus. Ten onrechte.

Nadrukkelijk houdt Paulus *het bezielde aardse* en *het geestelijke* bij elkaar. 'Geestelijk' gaat niet boven 'aards' en het aardse wordt niet achteloos achtergelaten. Paulus benadrukt juist hoezeer *de aardse mens* en *de hemelse mens* bij elkaar horen. Bij 'hemel' moeten we daarom niet denken aan een hiernamaals, buiten tijd en ruimte, maar aan de voltooide schepping. De aarde die de hemel ten volle weerspiegelt.

Dat is ook wat het laatste deel van het tweede scheppingsverhaal wil zeggen: dat de mens in tweeën bestaat, maar dat die juist bedoeld is als eenheid.⁹ Het geestelijke bestaat nooit zonder het aardse, maar het aardse vindt de voltooiing in het geestelijke. Zoals mannelijk en vrouwelijk een twee-eenheid zijn. Het ene is niet ondergeschikt aan het ander. Elk heeft het eigene, maar eenheid is te allen tijde het doel. Opnieuw: scheppen verbindt ieder mens met het grote geheel.

-

Scheppen betekent dat we ons volstrekt bewust zijn van ons aardse bestaan. We zijn op alle mogelijke manieren deel van het natuurlijke en daarom moeten we 'de natuur' ook niet als iets op zichzelf bezien. Want wij zijn natuur. Tegelijk vallen we als mens niet samen met dat aardse. Want we kregen allemaal die 'levensadem', de *nesjama*, mee. Omgekeerd heeft het aardse geen goddelijke eigenschappen in zich. De schepping is echt 'onttoverd'.

Kathleen Jamie is een Schotse schrijfster en dichter. Haar essaybundel *Sightlines* is een lofzang op het land, de zee, en alle leven daarop.¹⁰ Tegelijk heel aards en vol van mysterie. Zo beschrijft ze de pracht van de natuur in het poolgebied: ijsschotsen en zeewater dat zo koud is dat de sneeuw erop blijft liggen; het dansende noorderlicht; de muskusossen, ijsberen, walvissen, zeehonden, slechtvalken enzovoort die daar leven. Maar kort daarna zit ze aan het sterfbed van haar moeder. 'We laten de natuur haar gang gaan,' zegt de dokter – en zo sterft moeder. Maar wat is dan natuur? Jamie gaat naar de patholoog in het ziekenhuis. Die laat haar

⁹ Wie echt diep in die 'tweeheid' en 'eenheid' wil duiken zou zich moeten wagen aan Friedrich Weinreb, [De bijbel als schepping](#) (Vught: Skandalon, 2009, 9e druk) [1e druk 1963]. Maar daarin verdrinkt de enkeling al snel, dus is het verstandig daarvoor een leesgroep op te zoeken. Zie de website van de [Stichting Quintessentia](#).

¹⁰ Kathleen Jamie, [Sightlines](#) (London: Sort Of Books, 2012). Dichtregels van haar staan op het [Bannockburn-monument](#), een bijna nuchtere liefdesverklaring aan het Schotse land (die mij ook uit het hart gegrepen is): 'Here lies our land':

Here lies our land: every airt
Beneath swift clouds, glad glints of sun,
Belonging to none but itself.

We are mere transients, who sing
Its westlin' winds and fernie braes,
Northern lights and siller tides,

Small folk playing our part.
'Come all ye', the country says,
You win me, who take me most to heart.

zien hoe hij preparaten maakt van menselijke organen, hoe gezonde weefsels eruit zien en bacteriën, hoe ziek weefsel ontstaat. Een microwereld die we allemaal bij ons dragen zonder dat als 'natuur' te zien. Wat is 'natuur'?

Het aardse *is er gewoon*. De dieren leven naar hun aard, net als de kruiden, de bomen en de vruchten. Zon, maan en sterren hebben hun eigen banen. Land en water kennen hun eigen grenzen. En over dat alles blaast de wind, altijd de wind. De mens is volop deel van dat aardse.

Maar de roeping van man en vrouw samen is om dat mede te scheppen tot het geheel waarin de hemel zich kan spiegelen. Het is nadrukkelijk *niet* de bedoeling om eigenhandig een utopie te realiseren. Ieder mens draagt een steentje bij, maar de voltooiing is aan de Schepper zelf. Hoe vindt ieder mens welk steentje zij of hij kan bijdragen? Door te luisteren naar die levensadem, die *nesjama*.

Door de mens te scheppen naar zijn eigen beeld neemt God een enorm risico. Want God schept daarmee een uniek wezen dat zelf ook scheppend kan – zelfs moet – zijn. De mens is het enige schepsel dat zich door de taal een beeld van God kan vormen, maar daarmee ook in opstand tegen God kan komen. De mens kan kiezen – tussen gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid, tussen goed of kwaad. En daarmee kan die mens de aarde een goede plaats maken voor alles wat daarop leeft, maar haar ook vernietigen. De wetenschap kan oorzaak en gevolg uitleggen, maar de mens heeft de vrijheid en de opdracht om te kiezen voor het goede. Dát is het scheppend werk van ieder mens.¹¹

Dat is wat Paulus bedoelt: *zo zullen wij ook het beeld van de hemelse mens dragen*. De levensadem, die 'wind van godswege', leert ons te luisteren naar Gods Woord. En dat is precies waar Johannes zijn evangelie mee opent: *bij begin is het Woord*. Dat komt volgende week aan bod.

Amen.

Cantorij : 'Day by Day' (Martin How)

Zingen : *Lied* 1009

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden

Onze Vader

Mededelingen & toelichting bij collecte

Kinderen komen terug

Slotlied : *Lied* 657

Zegen

Orgelspel

Collecte

¹¹ Deze alinea wordt nader en beter uitgelegd door Jonathan Sacks, [*Deuteronomium, boek van de samenleving*](#) (Middelburg: Skandalon, 2024) pag. 289-295. De oorspronkelijke Engelse tekst [staat ook online](#).